

TAS. 63411

R A F A E L T A S I S

H I S T O R I A

D E

C A T A L U N Y A

I D E L S

P A I S O S D E L L E N G U A

C A T A L A N A

R A F A E L D A L M A U

E D I T O R

B A R C E L O N A

1 9 6 2

A L L E C T O R

He estat temptat d'encapçalar aquestes ratlles, com ja feia amb un altre llibre meu d'una ambició semblant, amb la paraula "excusa". Sí, l'autor hauria d'excusar-se d'haver emprès, massa presumtuós de les seves forces i dels seus coneixements, un llibre com aquest. L'amor que duu a la seva terra, la curiositat que ha sentit sempre envers la Història, l'atenció que ha hagut de prestar a alguns personatges destacats del nostre pretèrit no són prou, ja ho reconeix, per a encetar una obra de síntesi, de vasta síntesi com és - o voldria ésser - aquesta "Història de Catalunya i dels països de llengua catalana".

Síntesi, i no pas obra original ni de recerca. No sóc investigador ni he pogut endinsar-me en la riquesa dels nostres arxius. Admiro profundament els homes que, amb una paciència benemèrita, desxifren pergamins, precisen dates, descobreixen noms i relacionen fets que els vells documents els ofereixen. Però aquesta "Història", breu en les seves dimensions, extensa pel seu abast, no podria, ni que jo volgués, ésser tal cosa. La meva pretensió ha estat, només, d'oferir al lector, en aquesta segona meitat del segle XXè - sobretot al jove lector, al qual ha estat difícil la consulta de tantes obres bàsiques de la nostra història - un resum ordenat de fets, d'èpoques, de figures i de moviments col·lectius que compongui una imatge més o menys exacta de la vida del poble català des dels seus orígens fins als nostres dies.

Per a aquest resum, les fonts no manquen pas. El lector podrà trobar, abans de començar el llibre, una bibliografia de les obres que tracten, amb caràcter general, de la història de Catalunya. La tasca que duien a terme Jeroni Pujades i Feliu de la Peña, Pròsper de Bofarull i Víctor Balaguer, Antoni de Bofarull i Antoni Aulèstia i Pijoan, A. Rovira i Virgili i Ferran Soldevila, sense comptar llibres escolars de tant de mèrit com els que escrivien Bosch Gimpera i F. Soldevila, Narbert Font i Sagué i àdhuc, amb caràcter més popular, Alfons Roure, ha fet molt fàcil la de l'autor d'aquestes ratlles. També li han resolt molts problemes de detall els autors de monografies històriques i de biografies de personatges destacats, des de la sèrie de "Biografies Catalanes" dirigides pel malaguanyat Vicens i Vives i els densos volums de la "Biblioteca biogràfica AEDOS" fins als "Episodis de la Història"

que publica el mateix editor d'aquest llibre - per només esmentar publicacions contemporànies. Obres de gran envergadura com la "Història dels catalans", les "Hores crucials de la història de Catalunya", en curs de publicació, o bé la recent "Un segle de vida catalana" i la sèrie de textos en preparació sobre "Cent cinquanta anys de pensament català" podran ampliar i precisar, altrament - i potser rectificar, perquè no pretenc de donar la veritat exacta i precisa, sinó aquella veritat que es desprèn, en el moment actual, dels textos i documents que coneixem i que he pogut manejar, potser rectificar en algun detall, la meva presentació del nostre passat col·lectiu.

Voldria assenyalar d'una manera particular el meu deute envers l'obra de Rovira i Virgili i la de Ferran Soldevila. La primera, amb els seus set volums, carreus impressionants d'un gran edifici inacabat, resum, amplia i precisa tots els coneixements d'història de Catalunya en l'època que el nostre gran escriptor del "Teatre de la Natura" l'escriu (1922-1934). I és més de doldre que els esdeveniments que truncaven tantes vides i tantes coses impedissin també l'acabament d'aquella "Història Nacional de Catalunya" on el prosista, l'historiador i el patriota s'uneixen en una mateixa alenada. La "Història de Catalunya" en tres volums, de Ferran Soldevila, publicada fa més de vint-i-cinc anys i en curs de feliç reedició, té la vàlua insigne d'ésser una història "política", en la qual l'aventura secular del nostre poble és valorada en les seves intencions i els seus resultats. Voldria aprofitar aquests dos grans esforços en el meu modest resum i, més encara, fer-lo arribar fins als nostres dies - o almenys fins allà on la perspectiva permeti de ressenyar i jutjar els fets i els protagonistes.

Més encara: el títol mateix del llibre ja ens proposa una major vastitud en l'espai. Sembla útil, en efecte, d'oferir una visió del nostre passat en relació amb aquelles terres que tenen la nostra mateixa llengua i que durant segles compartiren la nostra història. La comunitat de bandera, d'institucions, de cultura i de sobirania donen al vell Principat, als comtats de Rosselló i Cerdanya, al regne de València, a les Illes i àdhuc a la llunyana i fidel Alguer un parentiu en el destí que gairebé sempre s'ha manifestat en els moments de crisi i que manté una germanor d'afectes i de voluntats que em sembla molt útil de subratllar. Les històries de Catalunya publicades fins a la data ja tenien en compte, naturalment, aquesta realitat; oscil·laven, però, entre una limitació geogràfica que el nom de "Catalunya" implicava per als altres països, i

una mena d'imperialisme inconscient que l'apel·lació de "Catalunya gran" feia més suspecte, per no dir inadmissible per als valencians i els balears. Els Països de Llengua Catalana, entre els quals figura el Principat, han tingut una història conjunta - la dels segles d'^{unitat/}~~unificació~~ sota el ceptre dels reis d'Aragó. Aquesta unitat - que englobava també, és clar, el regne d'Aragó, fratern veí i company d'empreses durant llargs segles, però que no comparteix aquesta comunitat d'idioma - no volia pas dir uniformitat, assimilació ni imposició. Basada en pactes i en garanties, en la comunitat de sang i de llengua, es conserva al dessota o al costat de les actuals realitats polítiques, econòmiques i socials. Aquest llibre es basa, doncs, en el reconeixement de la pretèrita unitat, de la present comunitat cultural i de la voluntat d'una futura germanor dels Països de Llengua Catalana - en el reconeixement, també, de llur personalitat individual, afirmada per la Història i confirmada per la vida.

Potser no caldria dir, per acabar, que aquesta "Història" ha estat escrita amb entusiasme, amb fe i amb amor. En la "Introducció" de la seva "Història Nacional de Catalunya", Antoni Rovira i Virgili escrivia: "Comencem a escriure aquesta obra amb un joiós esperit de combat. Totes les nostres obres les havem escrites així, com en mig d'una lluita entusiasta. Lluita contra les dificultats de la feina, contra l'obscuritat dels problemes i les qüestions, contra els dubtes del nostre propi enteniment. Lluita pel domini de la matèria tractada, per la possessió dels coneixements i les dades indispensables, per la formació d'un judici clar i ver dels homes, dels fets i de les coses." I acabava reconeixent: "I ara ens posem a la feina... A punt de començar-la, la veiem més llarga i més dura que mai. Dins ja del camp que havem de recórrer, ens adonem de tota la seva vastitud. No podem retrocedir; i si poguéssim, tampoc ho fariem. Sentim l'amor d'aquesta feina, l'encís de les seves bel·leses, la joia d'una aventura florida d'il·lusions. Ens mou una pura fe catalana i humana." Seria immodest de posar aquestes paraules, pròptic d'una obra monumental, per desgràcia inacabada, com a llindar de la meva modesta construcció? En tot cas, vull reproduir-les en homenatge al gran historiador traspasat i, com ell, alçaré "la ploma com si fos un penó, en honor de la Catalunya gloriosa dels temps passats i en salutació anticipada, tota vibrant d'esperances, a la Catalunya dels temps que han de venir."

=====

PRIMERA PART

E L S
O R I G E N S

I
I M A T G E D' U N A T E R R A

Abans d'iniciar la història d'una persona, d'una cosa o d'un esdeveniment, és bo de fer-se'n una imatge. Fer la història d'unes terres determinades, d'un país, d'una nació, vol dir, tant com relatar ordenadament els fets que hi han esdevingut, els homes que n'han estat protagonistes o víctimes, les transformacions socials o polítiques que han originat, presentar el lloc on s'han produït homes, fets i transformacions. La Geopolítica, ciència moderna, d'origens probablement germànics i d'uns esquemes massa precisos per a ésser exactes, ha estat, sembla, abandonada per la major part dels historiadors, després d'haver-la posada de moda el pessimisme spenglerià. La geografia no determina la política - almenys, no la determina d'una manera decisiva, com no la determinen tampoc d'una manera exclusiva les personalitats destacades o les lleis de l'economia. Però, com les personalitats i com l'economia, la geografia té un pes important en el destí històric d'un país, i és convenient de fer-se càrrec de la situació, de les característiques i de l'evolució física d'aquelles terres de les quals voleu fer la història.

Els països de llengua catalana, les terres on és parlat l'idioma català, s'estenen, al continent, de les muntanyes que tanquen, més amunt de Salces, la plana del Rosselló i li fan de frontera amb el Llenguadoc - és a dir, el ramal dels Pirineus Orientals conegut com a serra de les Corberes - fins a la vora del cap de Palos, al sud de l'actual província d'Alacant. De forma triangular - un triangle molt irregular i agut, amb la base al nord i el vèr-

tex al sud - té els dos costats del triangle formats per dues línies sinuoses, la de la mar i la que davalla de l'extrem d'Andorra, agafa una llenca d'Aragó, entre els rius Noguera Ribagorçana i Cinca, travessa l'Ebre i davalla després, per un extrem de l'actual província de Terol, per la de Castelló i la de València, on hi ha una extensa zona de parla castellana, poblada en temps de la Reconquesta per aragonesos, com s'esdevé a la província d'Alacant on, més enllà de la ciutat que n'és capital, trobem encara Elx, Crevillent i Santa Pola de llengua catalana i, més meridional de totes, Guardamar, citat en els textos clàssics com a fita de les terres catalanes del regne d'Aragó.¹

Les terres insulars de llengua catalana comprenen les illes Balears pròpiament dites, Mallorca i Menorca, amb les Pitiuses, Eivissa i Formentera i les altres illes menudes veïnes. També hauríem d'incloure-hi la ciutat d'Alguer, al nord-oest de l'illa de Sardenya, poblada a mig segle XIV per catalans i en la qual encara es conserva viva la nostra llengua i cordial el sentiment de comunitat cultural i històrica.

Aquesta relació deixa enfora un territori unit al Principat de Catalunya d'ençà de l'Edat Mitja, la Vall d'Aran, que és gascona per la llengua tot i que, políticament, estigui lligada amb les terres catalanes, i inclou, en canvi, el Principat o República d'Andorra - que de totes dues maneres és designat el territori de les Valls - dotat d'una individualitat política i administrativa, sota la sobirania dels coprínceps hereus dels comtes de Foix i d'Urgell, que són, actualment, el president de la República Francesa i el bisbe de la Seu d'Urgell.

Deixa també al defora una part relativament important - però més com a extensió que com a pes demogràfic, cultural o econòmic - de l'antic Regne de València : la part on, d'ençà de la repoblació successiva a la Conquesta de Jaume I, és parlat el castellà o, almenys, el dialecte aragonès d'aquesta llengua.

Vol dir això - aquesta superposició, retallament i desbordament² simultanis de les fronteres històriques i polítiques - com és d'imprecisa la correlació entre geografia i història de les terres catalanes, tot i que, evidentment, la permanència de la llengua catalana en les àrees que he anomenat és un fet històric de la més considerable importància. És un fet històric, altrament, que presenta, com fa observar Rovira i Virgili², dues notables característiques: la manca de zones de transició entre les dues llengües - català i castellà - tot al llarg de la frontera lingüística que hem esbossat. "Fora de la regió pirinenca, el pas del castellà al

català és brusc." La segona característica és el fet que, d'ençà de l'Edat mitja, la llengua catalana pot dir-se que conserva les mateixes fronteres, amb una notable estabilitat, que en certes zones - el Rosselló i l'Alguer - principalment, testimonia d'una veritable força biològica de la llengua, superior als factors polítics i culturals més intensos.

La forma triangular que afecten les terres de llengua catalana en llur totalitat continental es reproduïx en quant a les de l'antic Principat de Catalunya, constituïdes avui, més o menys, per les quatre "províncies" de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona. La mutilació que va representar el tractat dels Pirineus, amb la ratlla que travessa la Cerdanya i agafa després la branca meridional dels Pirineus Orientals fins al damunt del Cap de Creus, ajudava a fer regular aquesta imatge d'un triangle gairebé rectangle. Però aquesta regularitat no té gaires fonaments en la geografia, si no és en la ratlla marítima, d'un traçat indiscutiblement natural. Ni grans muntanyes, ni rius importants - almenys en una línia ininterrompuda, puix que la formada pel Noguera Ribagorçana, el Segre i l'Ebre té diverses solucions de continuïtat i el més important dels tres, l'Ebre, no més fa de ratlla divisòria uns quants quilòmetres, abans d'endinsar-se cap a Flix. Tampoc les muntanyes, ni els Pirineus, interromputs per la part d'Andorra i en tota la Cerdanya, i que per altra banda formen, dintre la Catalunya del Principat, una alta barrera interior, la que, començant en la serra de Cadí, descendint cap a Calaf i unint-se amb les serres de Prades per a morir al peu de l'Ebre³, forma una mena d'espinada de Catalunya, ni els Pirineus Catalans, separats del Pirineu general per la gran vall de la Cerdanya, ni més endavant les Alberes, amb colls relativament fàcils, no són una fita regular establerta per la naturalesa.

Una divisió que sembla operar una coincidència amb les raons geogràfiques, històriques i lingüístiques, és la que ens dóna una Catalunya oriental, o Catalunya vella, i una Catalunya occidental, o Catalunya nova. Es probable que les raons estratègiques o polítiques que van fer relativament fàcil l'establiment dels comtes catalans al que hom en diu Catalunya vella - comtats de Barcelona, de Cerdanya, d'Empúries, de Girona, d'Osona, de Rosselló, de Besalú i d'Urgell - i que en canvi retardaren de dos o tres segles la reconquesta als sarraïns del que hom en dirà Catalunya nova, i que comprèn bona part de l'actual "província" de Tarragona i gairebé tota la de Lleida, es basessin en raons geogràfiques⁴ i que aquestes, a llur torn, condicionessin, per raó de les antigues poblacions, les varietats lingüístiques que formen els dos grans dialectes del català.

PRIMERA PART

=====

ELS ORIGENS

- I.- Imatge d'una terra
- II.- Els primers pobladors
- III.- Invasors i colonitzadors.
- IV.- La Catalunya romana.
- V.- De la dissolució de l'Imperi a l'onada sarraïna.

SEGONA PART

=====

NAIXENÇA D'UNA NACIO

- VI.- Els inicis de la Reconquesta.
- VII.- Guifré, primer comte hereditari.
- VIII.- El comtat de Barcelona fins a Borrell II
- IX.- Els comtes sobirans.
- X.- Entre Provença i Aragó.
- XI.- Els primers comtes-reis.

TERCERA PART

=====

A LA RECERCA DEL DESTI

- XII.- Muret, o l'ensulsiada del somni occità.
- XIII.- Jaume I, a l'expansió cap al Sud.
- XIV.- L'expansió mediterrània.
- XV.- Catalunya, potència gibel.lina.
- XVI.- "La mata de jonc". Tres regnes fraterns.
- XVII.- Pere el Cerimoniós, rei imperialista.

QUARTA PART

=====

LA DECADENCIA BIOLOGICA

- XVIII.- Dos reis intel.lectuals.
- XIX.- Final d'una dinastia
- XX.- Els Trastàmara i la tradició pactista.
- XXI.- La guerra contra Joan II.
- XXII.- Ferran el Catòlic i la unió de les Espanyes.
- XXIII.- Decadència de Catalunya i de la seva llengua.

CINQUENA PART

LA LLUITA CONTRA L'UNITARISME

- XXIV.- Els primers Austries.
- XXV.- La guerra dels Segadors.
- XXVI.- L'experiència francesa.
- XXVII.- Catalunya i els Austria.
- XXVIII.- Entre dos reis.
- XXIX.- Fi de les llibertats catalanes.

SISENA PART

L'ESFORÇ PER ESDEVENIR
PROVINCIA

- XXX.- La Nova Planta.
- XXXI.- Inicis de la indústria.
- XXXII.- Els reis il.lustrats.
- XXXIV.- Catalunya i la "guerra gran".
- XXXV.- L'ocupació napoleònica.
- XXXVI.- La tornada de Ferran VII

SETENA PART

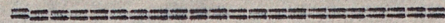
RETROBAMENT

- XXXVII.- Els primers liberals
- XXXVIII.- La Renaixença literària.
- XXXIX.- Industrialització i proteccionisme.
- XXXX.- Prim, o la política catalana.
- XLI.- La República, o el fracàs dels idealistes.
- XLII.- La Restauració, o l'abaltiment.

VUITENA PART

DELS VERSOS A LA POLITICA

- XLIII.- Els Jocs Florals.
- XLIV.- La Unió Catalanista i el Centre Català.
- XLV.- Obrerisme i política.
- XLVI.- L'entrada a les Corporacions.
- XLVII.- "Solidaritat Catalana".
- XLVIII.- Dues revolucions (1909-1917)

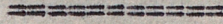
DE L'IDEAL A LA REALITAT

II.- La Mancomunitat

L.- Un parèntesi fructífer: la Dictadura

LI.- La República i la Generalitat.

LII.- Reflexions per al demà.

B I B L I O G R A F I A

OBRES GENERALS

- Jerónimo Zurita.- Anales de la Corona de Aragón - Zaragoza
Pere Anton Beuter.- Corónica General de España, y especialmente de Aragón, Cathaluña y Valencia .- València, 1604.
Jeroni Pujades.- Corònica Universal del Principat de Cathalunya.- Barcelona, 1609.
Gaspar Escolano.- Décadas de la Historia de Valencia.- València, 1610.
Fra Francesc Diago.- Anales del Reyno de Valencia.- València, 1613.
~~Joan~~ ~~Joan~~ ~~Joan~~ Dameto.- Historia general del Reino ~~de Mallorca~~ Baleárico.- Palma de Mallorca, 1631.
Andreu Bosch.- Títols d'honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya.- Perpinyà, 1628.
Narcís Feliu de la Peña.- Anales de Cataluña.- Barcelona, 1709
Víctor Balaguer.- Historia de Cataluña.- Madrid, 1860.
Antoni de Bofarull i de Brocà.- Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña.- Barcelona, 1876.
Antoni Aulèstia i Pijoan.- Història de Catalunya.- Barcelona, 1887-89.
Antoni Rovira i Virgili - Història Nacional de Catalunya (7 volums publicats).- Barcelona, 1922-1934.
Ferran Soldevila.- Història de Catalunya.- Barcelona, 1934-1935.

CRONIQVES I HISTORIES LOCALS

- Jaume I.- Crònica o Llibre dels Feits.
Bernat Desclot.- Crònica
Ramon Muntaner .- Crònica
Pere III el Cerimoniós.- Crònica (catalana o de seueu regnat)
,, ,, Crònica (aragonesa, o de Sant Joan de la Penya)
~~Reuert~~ Gabriel Turell (1476) - Recort historial.
Pere Tomich (1438) - Històries e conquestes del reialme d'Aragó.
Bernat Boades (probablement Fra Gaspar Roig i Jalpí).- Llibre dels Feyts d'Armes de Catalunya.
Bruniquer, Esteve Gilabert.- Rúbriques (Cerimonial dels Magnífics Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona).
Pere Miquel Carbonell.- Cròniques de Espanya.
,, ,, Opúsculos inéditos. (ed. M. de Bofarull, 1864).

- Pròsper de Bofarull.- Los condes de Barcelona vindicados.- Barcelona, 1836.
- Antoni de Capmany i de Montpalau.- Memorias históricas sobre la Marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona.- Madrid 1779
- Didac de Monfar y Sors.- Historia de los condes de Urgel.
- Fra Francesc Diago.- Historia de los victoriosísimos Antiguos Condes de Barcelona.- Barcelona, 1603.
- Andrés Avelino Pi y Arimon.- Barcelona Antigua y Moderna- Barna, 1854.
- Josep Pella i Forgas.- Historia del Ampurdán
- Josep Coroleu i Josep Pella i Forgas - Las Cortes Catalanas.
- Lluís Pons d'Icart.- Libro de las grandezas de Tarragona. (1572)

MONOGRAFIES I ESTUDIS BIOGRAFICS

- S. Sanpere i Miquel.- Fin de la Nación Catalana
- J. Vicens i Vives - Historia de los remensas en el siglo XV - 1945
- Josep Senabre, pvre.- La acción francesa en Cataluña.
- Pere Bosch i Gimpera - Etnología de la Península Ibérica - B. 1931
- Joan Mercader i Riba.- Barcelona bajo la ocupación francesa.
- Josep M. Guilera - Una història d'Andorra.
- =====
- F. Soldevila, Ulla Diebel i Joseph M. Roca.- Sobiranes de Catalunya
- F. Soldevila - Pere el gran
- F. Soldevila.- Jaume I
- J. E. Martínez Ferrando.- Pere de Portugal
- ,, ,, ,, Jaume II o el seny català
- ,, ,, ,, La tràgica història dels reis de Mallorca
- Jaume Vicens i Vives.- Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516.-
- ,, ,, ,, - Juan II de Aragón (1398-1479). Monarquía y revolución en la España del siglo XV.
- ,, ,, .- El Gran Sindicato Remensa (1488-1508)
- ,, ,, .- Els Trastàmars . Barcelona, 1956.
- ,, ,, .- Industrials i polítics del segle XIX.
- i Montserrat Llorens.-
- Ramon d'Abadal i Vinyals.- Els primers comtes catalans
- ,, ,, ,, .- Catalunya carolíngia
- ,, ,, ,, .- L'abat Oliba
- E. Bagué, J. Cabestany i Percy E. Schramm. - Els primers comtes-reis
- S. Sobrequés - Els grans comtes de Barcelona
- ,, - Els barons de Catalunya
- J. E. Martínez-Ferrando - Els descendents de Pere el gran.
- Rafael Tasis.- La vida del rei En Pere III

Rafael Tasis.- Joan I, rei caçador i músic

,, ,, .- Pere el Cerimoniós i els seus fills

,, ,, .- Barcelona, imatge i història d'una ciutat.

Joan Reglà.- Els virreis de Catalunya

,, ,, Felip II i Catalunya

Joan Mercader.- Els capitans generals de Catalunya

Jordi Ventura.- Pere el Catòlic i Simó de Montfott.

,, ,, Alfons el Cast, el primer comte-rei.

R A F A E L T A S I S

H I S T O R I A

D E

C A T A L U N Y A

I D E L S

P A I S O S D E L L E N G U A

C A T A L A N A

R A F A E L D A L M A U

E D I T O R

B A R C E L O N A

1 9 6 2

A L L E C T O R

He estat temptat d'encapçalar aquestes ratlles, com ja feia amb un altre llibre meu d'una ambició semblant, amb la paraula "excusa". Sí, l'autor hauria d'excusar-se d'haver emprès, massa presumtuós de les seves forces i dels seus coneixements, un llibre com aquest. L'amor que duu a la seva terra, la curiositat que ha sentit sempre envers la Història, l'atenció que ha hagut de prestar a alguns personatges destacats del nostre pretèrit no són prou, ja ho reconeix, per a encetar una obra de síntesi, de vasta síntesi com és - o voldria ésser - aquesta "Història de Catalunya i dels països de llengua catalana".

Síntesi, i no pas obra original ni de recerca. No sóc investigador ni he pogut endinsar-me en la riquesa dels nostres arxius. Admiro profundament els homes que, amb una paciència benemèrita, desxifren pergamins, precisen dates, descobreixen noms i relacionen fets que els vells documents els ofereixen. Però aquesta "Història", breu en les seves dimensions, extensa pel seu abast, no podria, ni que jo volgués, ésser tal cosa. La meva pretensió ha estat, només, d'oferir al lector, en aquesta segona meitat del segle XXè - sobretot al jove lector, al qual ha estat difícil la consulta de tantes obres bàsiques de la nostra història - un resum ordenat de fets, d'èpoques, de figures i de moviments col·lectius que compongui una imatge més o menys exacta de la vida del poble català des dels seus orígens fins als nostres dies.

Per a aquest resum, les fonts no manquen pas. El lector podrà trobar, abans de començar el llibre, una bibliografia de les obres que tracten, amb caràcter general, de la història de Catalunya. La tasca que duien a terme Jeroni Pujades i Feliu de la Penya, Pròsper de Bofarull i Víctor Balaguer, Antoni de Bofarull i Antoni Aulèstia i Pijoan, A. Rovira i Virgili i Ferran Soldevila, sense comptar llibres escolars de tant de mèrit com els que escriuen Bosch Gimpera i F. Soldevila, Narbert Font i Sagué i àdhuc, amb caràcter més popular, Alfons Roure, ha fet molt fàcil la de l'autor d'aquestes ratlles. També li han resolt molts problemes de detall els autors de monografies històriques i de biografies de personatges destacats, des de la sèrie de "Biografies Catalanes" dirigides pel malaguanyat Vicens i Vives i els densos volums de la "Biblioteca biogràfica AEDOS" fins als "Episodis de la Història"

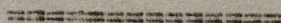
que publica el mateix editor d'aquest llibre - per només esmentar publicacions contemporànies. Obres de gran envergadura com la "Història dels catalans", les "Heres crucials de la història de Catalunya", en curs de publicació, o bé la recent "Un segle de vida catalana" i la sèrie de textos en preparació sobre "Cent cinquanta anys de pensament català" podran ampliar i precisar, altrament - i potser rectificar, perquè no pretenc de donar la veritat exacta i precisa, sinó aquella veritat que es desprèn, en el moment actual, dels textos i documents que coneixem i que he pogut manejar, potser rectificar en algun detall, la meua presentació del nostre passat col·lectiu.

Voldria assenyalar d'una manera particular el meu deute envers l'obra de Rovira i Virgili i la de Ferran Soldevila. La primera, amb els seus set volums, carreus impressionants d'un gran edifici inacabat, resum, amplia i precisa tots els coneixements d'història de Catalunya en l'època que el nostre gran escriptor del "Teatre de la Natura" l'escriu (1922-1934). I és més de doldre que els esdeveniments que truncaven tantes vides i tantes coses impedissin també l'acabament d'aquella "Història Nacional de Catalunya" en el prosista, l'historiador i el patriota s'uneixen en una mateixa alenada. La "Història de Catalunya" en tres volums, de Ferran Soldevila, publicada fa més de vint-i-cinc anys i en curs de feliç reedició, té la vàlua insigne d'ésser una història "política", en la qual l'aventura secular del nostre poble és valorada en les seves intencions i els seus resultats. Voldria aprofitar aquests dos grans esforços en el meu modest resum i, més encara, fer-lo arribar fins als nostres dies - o almenys fins allà on la perspectiva permeti de ressenyar i jutjar els fets i els protagonistes.

Més encara: el títol mateix del llibre ja ens proposa una major vastitud en l'espai. Sembla útil, en efecte, d'oferir una visió del nostre passat en relació amb aquelles terres que tenen la nostra mateixa llengua i que durant segles compartiren la nostra història. La comunitat de bandera, d'institucions, de cultura i de sobirania donen al vell Principat, als comtats de Rosselló i Cerdanya, al regne de València, a les Illes i àdhuc a la llunyana i fidel Alguer un parentiu en el destí que gairebé sempre s'ha manifestat en els moments de crisi i que manté una germanor d'afectes i de voluntats que em sembla molt útil de subratllar. Les històries de Catalunya publicades fins a la data ja tenien en compte, naturalment, aquesta realitat; oscil·laven, però, entre una limitació geogràfica que el nom de "Catalunya" implicava per als altres països, i

una mena d'imperialisme inconscient que l'apel·lació de "Catalunya gran" feia més suspecte, per no dir inadmissible per als valencians i els balears. Els Països de Llengua Catalana, entre els quals figura el Principat, han tingut una història conjunta - la dels segles d'unitat/so^{ta} el ceptre dels reis d'Aragó. Aquesta unitat - que englobava també, és clar, el regne d'Aragó, fratern veí i company d'empreses durant llargs segles, però que no comparteix aquesta comunitat d'idioma - no volia pas dir uniformitat, assimilació ni imposició. Basada en pactes i en garanties, en la comunitat de sang i de llengua, es conserva al dessota o al costat de les actuals realitats polítiques, econòmiques i socials. Aquest llibre es basa, doncs, en el reconeixement de la pretèrita unitat, de la present comunitat cultural i de la voluntat d'una futura germanor dels Països de Llengua Catalana - en el reconeixement, també, de llur personalitat individual, afirmada per la Història i confirmada per la vida.

Potser no caldria dir, per acabar, que aquesta "Història" ha estat escrita amb entusiasme, amb fe i amb amor. En la "Introducció" de la seva "Història Nacional de Catalunya", Antoni Rovira i Virgili escrivia: "Comencem a escriure aquesta obra amb un joïós esperit de combat. Totes les nostres obres les havem escrites així, com en mig d'una lluita entusiasta. Lluita contra les dificultats de la feina, contra l'obscuritat dels problemes i les qüestions, contra els dubtes del nostre propi enteniment. Lluita pel domini de la matèria tractada, per la possessió dels coneixements i les dades indispensables, per la formació d'un judici clar i ver dels homes, dels fets i de les coses." I acabava reconeixent: "I ara ens posem a la feina... A punt de començar-la, la veiem més llarga i més dura que mai. Dins ja del camp que havem de recórrer, ens adonem de tota la seva vastitud. No podem retrocedir; i si poguéssim, tampoc ho fariem. Sentim l'amor d'aquesta feina, l'encís de les seves bel·leses, la joia d'una aventura florida d'il·lusions. Ens mou una pura fe catalana i humana." Seria immodest de posar aquestes paraules, pòrtic d'una obra monumental, per desgràcia inacabada, com a llindar de la meua modesta construcció? En tot cas, vull reproduir-les en homenatge al gran historiador traspassat i, com ell, alçaré "la ploma com si fos un penó, en honor de la Catalunya gloriosa dels temps passats i en salutació anticipada, tota vibrant d'esperances, a la Catalunya dels temps que han de venir."

PRIMERA PART

=====

E L S

O R I G E N S

=====

I

I M A T G E D ' U N A T E R R A

=====

Abans d'iniciar la història d'una persona, d'una cosa o d'un esdeveniment és bo de fer-se'n una imatge. Fer la història d'unes terres determinades, d'un país, d'una nació, vol dir, tant com relatar ordenadament els fets que hi han esdevingut, els homes que n'han estat protagonistes o víctimes, les transformacions socials o polítiques que han originat, presentar el lloc on s'han produït homes, fets i transformacions. La Geopolítica, ciència moderna, d'origens probablement germànics i d'uns esquemes massa precisos per a ésser exactes, ha estat, sembla, abandonada per la major part dels historiadors, després d'haver-la posada de moda el pessimisme spenglerià. La geografia no determina la política - almenys, no la determina d'una manera decisiva, com no la determinen tampoc d'una manera exclusiva les personalitats destacades o les lleis de l'economia. Però, com les personalitats i com l'economia, la geografia té un pes important en el destí històric d'un país, i és convenient de fer-se càrrec de la situació, de les característiques i de l'evolució física d'aquelles terres de les quals voleu fer la història.

Els països de llengua catalana, les terres on és parlat l'idioma català, s'estenen, al continent, de les muntanyes que tanquen, més amunt de Salces, la plana del Rosselló i li fan de frontera amb el Llenguadoc - és a dir, el ramal dels Pirineus Orientals conegut com a serra de les Corberes - fins a la vora del cap de Palos, al sud de l'actual província d'Alacant. De forma triangular - un triangle molt irregular i agut, amb la base al nord i el vèr

tex al sud - té els dos costats del triangle formats per dues línies sinuoses, la de la mar i la que davalla de l'extrem d'Andorra, agafa una llenca d'Aragó, entre els rius Noguera Ribagorçana i Cinca, travessa l'Ebre i davalla després, per un extrem de l'actual província de Terol, per la de Castelló i la de València, on hi ha una extensa zona de parla castellana, poblada en temps de la Reconquesta per aragonesos, com s'esdevé a la província d'Alacant on, més enllà de la ciutat que n'és capital, trobem encara Elx, Crevillent i Santa Pola de llengua catalana i, més meridional de totes, Guardamar, citat en els textos clàssics com a fita de les terres catalanes del regne d'Aragó.¹

Les terres insulars de llengua catalana comprenen les illes Balears pròpiament dites, Mallorca i Menorca, amb les Pitiuses, Eivissa i Formentera i les altres illes menudes veïnes. També hauríem d'incloure-hi la ciutat d'Alguer, al nord-oest de l'illa de Sardenya, poblada a mig segle XIV per catalans i en la qual encara es conserva viva la nostra llengua i cordial el sentiment de comunitat cultural i històrica.

Aquesta relació deixa enfora un territori unit al Principat de Catalunya d'ençà de l'Edat Mitja, la Vall d'Aran, que és gascona per la llengua tot i que, políticament, estigui lligada amb les terres catalanes, i inclou, en canvi, el Principat o República d'Andorra - que de totes dues maneres és designat el territori de les Valls - dotat d'una individualitat política i administrativa, sota la sobirania dels coprínceps hereus dels comtes de Foix i d'Urgell, que són, actualment, el president de la República Francesa i el bisbe de la Seu d'Urgell.

Deixa també al defora una part relativament important - però més com a extensió que com a pes demogràfic, cultural o econòmic - de l'antic Regne de València: la part on, d'ençà de la repoblació successiva a la Conquesta de Jaume I, és parlat el castellà o, almenys, el dialecte aragonès d'aquesta llengua.

Vol dir això - aquesta superposició, retallament i desbordament/simultanis de les fronteres històriques i polítiques - com és d'imprecisa la correlació entre geografia i història de les terres catalanes, tot i que, evidentment, la permanència de la llengua catalana en les àrees que he anomenat és un fet històric de la més considerable importància. Es un fet històric, altrament, que presenta, com fa observar Rovira i Virgili², dues notables característiques: la manca de zones de transició entre les dues llengües - català i castellà - tot al llarg de la frontera lingüística que hem esbossat. "Fora de la regió pirinenca, el pas del castellà al

català és brusc." La segona característica és el fet que, d'ençà de l'Edat mitja, la llengua catalana pot dir-se que conserva les mateixes fronteres, amb una notable estabilitat, que en certes zones - el Rosselló i l'Alguer - principalment, testimonia d'una veritable força biològica de la llengua, superior als factors polítics i culturals més intensos.

La forma triangular que afecten les terres de llengua catalana en llur totalitat continental es reproduïx en quant a les de l'antic Principat de Catalunya, constituïdes avui, més o menys, per les quatre "províncies" de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona. La mutilació que va representar el tractat dels Pirineus, amb la ratlla que travessa la Cerdanya i agafa després la branca meridional dels Pirineus Orientals fins al damunt del Cap de Creus, ajudava a fer regular aquesta imatge d'un triangle gairebé rectangle. Però aquesta regularitat no té gaires fonaments en la geografia, si no és en la ratlla marítima, d'un traçat indiscutiblement natural. Ni grans muntanyes, ni rius importants - almenys en una línia ininterrompuda, puix que la formada pel Noguera Ribagorçana, el Segre i l'Ebre té diverses solucions de continuïtat i el més important dels tres, l'Ebre, no més fa de ratlla divisòria uns quants quilòmetres, abans d'endinsar-se cap a Flix. Tampoc les muntanyes, ni els Pirineus, interromputs per la part d'Andorra i en tota la Cerdanya, i que per altra banda formen, dintre la Catalunya del Principat, una alta barrera interior, la que, començant en la serra de Cadí, descendint cap a Calaf i unint-se amb les serres de Prades per a morir al peu de l'Ebre³, forma una mena d'espinada de Catalunya, ni els Pirineus Catalans, separats del Pirineu general per la gran vall de la Cerdanya, ni més endavant les Alberes, amb colls relativament fàcils, no són una fita regular establerta per la naturalesa.

Una divisió que sembla operar una coincidència amb les raons geogràfiques, històriques i lingüístiques, és la que ens dóna una Catalunya oriental, o Catalunya vella, i una Catalunya occidental, o Catalunya nova. És probable que les raons estratègiques o polítiques que van fer relativament fàcil l'establiment dels comtes catalans al que hom en diu Catalunya vella - comtats de Barcelona, de Cerdanya, d'Empúries, de Girona, d'Osona, de Rosselló, de Besalú i d'Urgell - i que en canvi retardaren de dos o tres segles la reconquesta als sarraïns del que hom en dirà Catalunya nova, i que comprèn bona part de l'actual "província" de Tarragona i gairebé tota la de Lleida, es basessin en raons geogràfiques⁴ i que aquestes, a llur torn, condicionessin, per raó de les antigues poblacions, les varietats lingüístiques que formen els dos grans dialectes del català.

PRIMERA PART

=====

ELS ORIGENS

- I.- Imatge d'una terra
- II.- Els primers pobladors
- III.- Invasors i colonitzadors.
- IV.- La Catalunya romana.
- V.- De la dissolució de l'Imperi a l'onada sarraïna.

SEGONA PART

=====

NAIXENÇA D'UNA NACIO

- VI.- Els inicis de la Reconquesta.
- VII.- Guifré, primer comte hereditari.
- VIII.- El comtat de Barcelona fins a Borrell II
- IX.- Els comtes sobirans.
- X.- Entre Provença i Aragó.
- XI.- Els primers comtes-reis.

TERCERA PART

=====

A LA RECERCA DEL DESTI

- XII.- Muret, o l'ensulsiada del somni occità.
- XIII.- Jaume I, o l'expansió cap al Sud.
- XIV.- L'expansió mediterrània.
- XV.- Catalunya, potència gibel·lina.
- XVI.- "La mata de jonc". Tres regnes fraterns.
- XVII.- Pere el Cerimoniós, rei imperialista.

QUARTA PART

=====

LA DECADENCIA BIOLOGICA

- XVIII.- Dos reis intel·lectuals.
- XIX.- Final d'una dinastia
- XX.- Els Trastàmara i la tradició pactista.
- XXI.- La guerra contra Joan II.
- XXII.- Ferran el Catòlic i la unió de les Espanyes.
- XXIII.- Decadència de Catalunya i de la seva llengua.

C I N Q U E N A P A R T

LA LLUITA CONTRA L'UNITARISME

- XXIV.- Els primers Austries.
- XXV.- La guerra dels Segadors.
- XXVI.- L'experiència francesa.
- XXVII.- Catalunya i els Austria.
- XXVIII.- Entre dos reis.
- XXIX.- Fi de les llibertats catalanes.

S I S E N A P A R T

L'ESFORÇ PER ESDEVENIR
PROVINCIA

- XXX.- La Nova Planta.
- XXXI.- Inicis de la indústria.
- XXXII.- Els reis il·lustrats.
- XXXIV.- Catalunya i la "guerra gran".
- XXXV.- L'ocupació napoleònica.
- XXXVI.- La tornada de Ferran VII

S E T E N A P A R T

RETROBAMENT

- XXXVII.- Els primers liberals.
- XXXVIII.- La Renaixença literària.
- XXXIX.- Industrialització i proteccionisme.
- XXXX.- Prim, o la política catalana.
- XLI.- La República, o el fracàs dels idealistes.
- XLII.- La Restauració, o l'abaltiment.

V U I T E N A P A R T

DELS VERSOS A LA POLÍTICA

- XLIII.- Els Jocs Florals.
- XLIV.- La Unió Catalanista i el Centre Català.
- XLV.- Obrerisme i política.
- XLVI.- L'entrada a les Corporacions.
- XLVII.- "Solidaritat Catalana".
- XLVIII.- Dues revolucions (1909-1917)

=====

DE L'IDEAL A LA REALITAT

- II.- La Mancomunitat
- L.- Un parèntesi fructífer: la Dictadura
- LI.- La República i la Generalitat.
- LII.- Reflexions per al demà.

=====

B I B L I O G R A F I A

OBRES GENERALS

- Jerónimo Zurita.- Anales de la Corona de Aragón - Zaragoza
- Pere Anton Beuter.- Corónica General de España, y especialmente de Aragón, Cathaluña y Valencia .- València, 1604.
- Jeroni Pujades.- Corònica Universal del Principat de Cathalunya.- Barcelona, 1609.
- Gaspar Escolano.- Décadas de la Historia de Valencia.- València, 1610.
- Fra Francesc Diago.- Anales del Reyno de Valencia.- València, 1613.
- ^{Joan}~~Antoni~~ Dameto.- Historia general del Reino ~~de~~ Baleárico.- Palma de Mallorca, 1631.
- Andreu Bosch.- Títols d'honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya.- Perpinyà, 1628.
- Narcís Feliu de la Peña.- Anales de Cataluña.- Barcelona, 1709
- Víctor Balaguer.- Historia de Cataluña.- Madrid, 1860.
- Antoni de Bofarull i de Brocà.- Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña.- Barcelona, 1876.
- Antoni Aulèstia i Pijoan.- Història de Catalunya.- Barcelona, 1887-89.
- Antoni Rovira i Virgili - Història Nacional de Catalunya (7 volums publicats).- Barcelona, 1922-1934.
- Ferran Soldevila.- Història de Catalunya.- Barcelona, 1934-1935.

CRONIQUES I HISTORIES LOCALS

- Jaume I.- Crònica o Llibre dels Feits.
- Bernat Desclot.- Crònica
- Ramon Muntaner .- Crònica
- Pere III el Cerimoniós.- Crònica (catalana o de l'alt regnat)
- „ „ Crònica (aragonesa, o de Sant Joan de la Penya)
- ~~Antoni~~ Gabriel Turell (1476) - Recort historial.
- Pere Tomich (1438) - Històries e conquestes del reialme d'Aragó.
- Bernat Boades (probablement Fra Gaspar Roig i Jalpí).- Llibre dels Feys d'Armes de Catalunya.
- Bruniquer, Esteve Gilabert.- Rúbriques (Cerimonial dels Magnífics Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona).
- Pere Miquel Carbonell.- Cròniques de Espanya.
- „ „ Opúsculos inéditos. (ed. N. de Bofarull, 1864).

Pròsper de Bofarull.- Los condes de Barcelona vindicados.- Barcelona, 1836.

Antoni de Capmany i de Montpalau.- Memorias históricas sobre la Marina comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona.- Madrid 1779

Didac de Monfar i Sors.- Historia de los condes de Urgel.

Fra Francesc Diago.- Historia de los victoriosísimos Antiguos Condes de Barcelona.- Barcelona, 1603.

Andrés Avelino Pi y Arimon.- Barcelona Antigua y Moderna- Barna, 1854.

Josep Pella i Forgas.- Historia del Ampurdán

Josep Coroleu i Josep Pella i Forgas - Las Cortes Catalanas.

Lluís Pons d'Icart.- Libro de las grandezas de Tarragona. (1572)

MONOGRAFIES I ESTUDIS BIOGRÀFICS

S. Sanpere i Miquel.- Fin de la Nació Catalana

J. Vicens i Vives - Historia de los remensas en el siglo XV - 1945

Josep Senabre, pvre.- La acción francesa en Cataluña.

Pere Bosch i Gimpera - Etnología de la Península Ibérica - B. 1931

Joan Mercader i Riba.- Barcelona bajo la ocupación francesa.

Josep M. Guilera - Una història d'Andorra.

=====

F. Soldevila, Ulla Diebel i Joseph M. Roca.- Sobiranes de Catalunya

F. Soldevila - Pere el gran

F. Soldevila.- Jaume I

J. E. Martínez Ferrando.- Pere de Portugal

„ „ „ Jaume II o el seny català

„ „ „ La tràgica història dels reis de Mallorca

Jaume Vicens i Vives.- Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479-1516.-

„ „ „ - Juan II de Aragón (1398-1479). Monarquía y revolución en la España del siglo XV.

„ „ „.- El Gran Sindicato Remensa (1488-1508)

„ „ „.- Els Trastàmars . Barcelona, 1956.

„ „ „.- Industrials i polítics del segle XIX.

i Montserrat Llorens.-

Ramon d'Abadal i Vinyals.- Els primers comtes catalans

„ „ „.- Catalunya carolíngia

„ „ „.- L'abat Oliba

E. Bagué, J. Cabestany i Percy E. Schramm.- Els primers comtes-reis

S. Sobrequés - Els grans comtes de Barcelona

„ „ „ - Els barons de Catalunya

J. E. Martínez-Ferrando - Els descendents de Pere el gran.

Rafael Tasis.- La vida del rei En Pere III

Rafael Tasis.- Joan I, rei caçador i músic

„ „ .- Pere el Cerimoniós i els seus fills

„ „ .- Barcelona, imatge i història d'una ciutat.

Joan Reglà.- Els virreis de Catalunya

„ „ Felip II i Catalunya

Joan Mercader.- Els capitans generals de Catalunya

Jordi Ventura.- Pere el Catòlic i Simó de Montfort.

„ „ Alfons el Cast, el primer comte-rei.